

Caribische feesten, gebruiken en rituelen

Rose Mary Allen

Lezing voor Wikipedia goes Caribbean

Curaçao, 12 December 2020

Overzicht lezing

- Definitie feesten, gebruiken en rituelen;
- Studies m.b.t. feesten, gebruiken en rituelen in de Nederlandse Cariben;
- Contextualisering;
- Volksfeesten:(Collectieve en persoonlijke).Aandacht voor feesten die weinig of niet voorkomen in de Nederlandse en Papiamentstalige Wikipedia;
- Ter afsluiting

Definities

Feest: In de etnologie wordt dit concept ruimer opgevat en wordt gesproken van 'viering'. Daaronder worden ook droevige momenten gerekend die ritueel beleefd worden, zoals begrafenissen, of vieringen van een officieel elan, zoals de herdenking van oorlogsslachtoffers op 4 mei of op Curaçao de *Dia di lucha pa libertat* [Dag van de vrijheidsstrijd], de jaarlijkse herdenking van de grootste slavenopstand op 17 augustus 1795.

Gebruiken: alle randactiviteiten die men niet echt tot een feest (in de gebruikelijke betekenis van 'vrolijke gebeurtenis') kan rekenen. In de etnologie wordt de term 'gebruiken' vaak vervangen door 'rituelen', waarbij wordt bedoeld: de vaste handelingspatronen die een feest kenmerkend maken

In: Katleen de Beukeleer. *Traditionele volkse feestcultuur en modernisering*. Het platteland rond Gent ca. 1860-ca.1940; I. Stengs *Nieuw in Nederland: feesten en rituelen in verandering* DOI: 10.5117/9789089644053

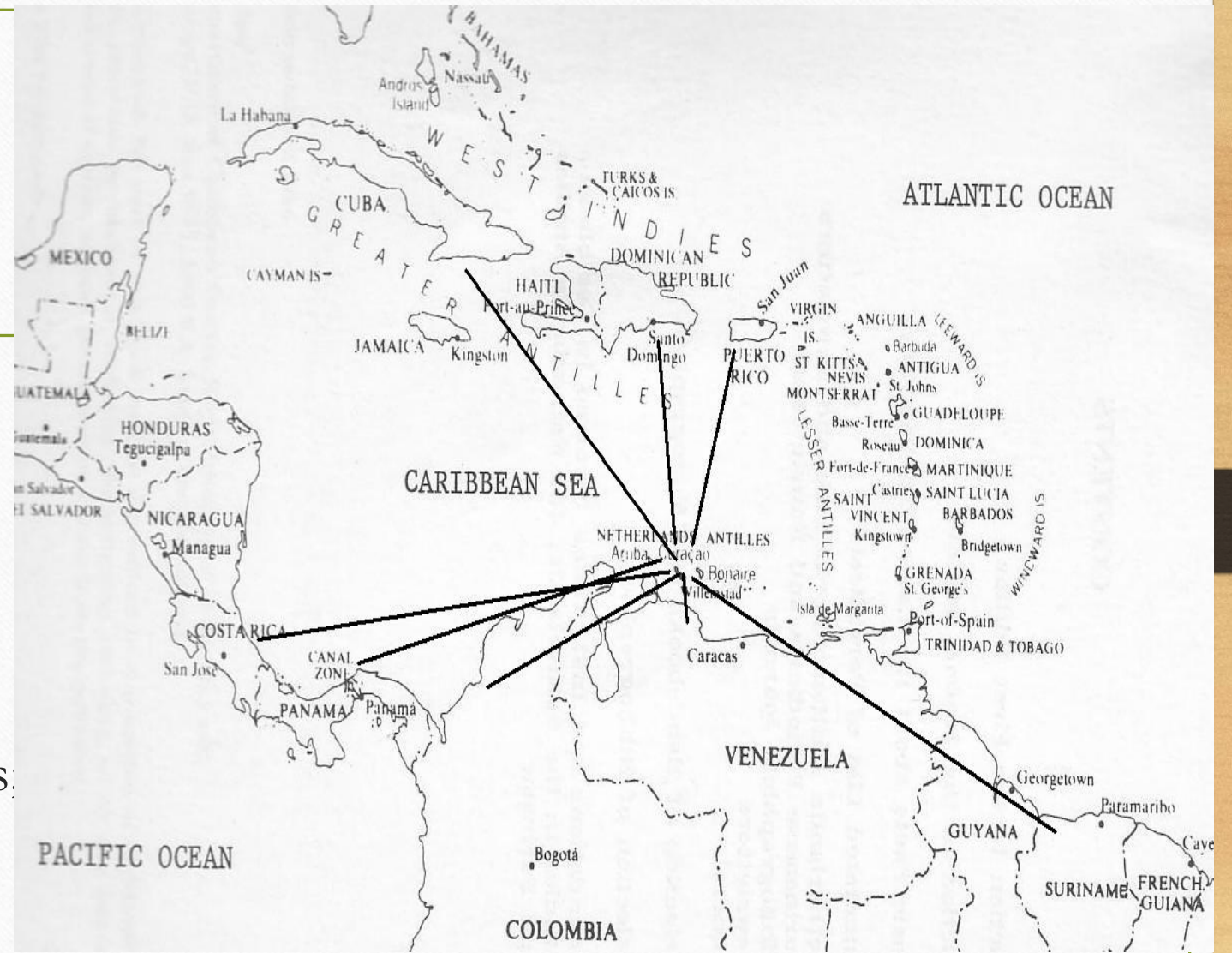
Enkele publikaties en bronnen over feesten, gebruiken en rituelen in de Nederlandse Cariben (1)

- Panhuys, L.C., 1932-1933. 'Folklore in Nederlandsch West-Indië', *West-Indische Gids*, 14(15): 124-130; 1933-1934a 'Aanvulling folklore in Nederlandsch West-Indië', *West-Indische Gids* 15(16): 16-17; 1933-1934b 'Folklore van Bonaire', *West-Indische Gids* 15(16): 97-102; 16 (17): 65-71, 318-20;
- Pool, John de, 1935. *Del Curacao que se va. Paginas arrancadas de "el Libro de mis recuerdos"*. Willemstad, Curacao: s.n. [Original edition Panama, 1934, Reprinted in 1981.];
- Kruythoff, S.J., 1939. *The Netherlands Windward Islands and a few interesting items on French Sint Martin*, 1938 1939, Antigua : Excelsior;
- Meeteren, N. Van, 1947. *Volkskunde van Curaçao*. Curaçao: Scherpenheuvel. [Reprinted in 1977, Amsterdam: Emmering;
- Brenneker, Paul, 1961. *Curaçaoensia. Folkloristische aantekeningen over Curaçao*. Curaçao: Boekhandel St. Augustinus; 1966 *Brua*. Curaçao: s.n. 1969-1975; *Sambumbu. Volkskunde van Curaçao, Aruba en Bonaire*. Curaçao: Centrale Drukkerij; 1986 *Zjozjoli. Gegevens over de volkskunde van Curaçao, Aruba, Bonaire en Curaçao*. Curaçao: Instant Printing Services;
- Juliana, Elis, 1969. *Volkskunde van Curaçao*. Curaçao: Scherpenheuvel. 1975 'Wega di palu i sanger pa tambú', *Kristòf* 2, 5: 214-21; 1976 *Guia etnologiko I. Muzik di Zumbi*. Curaçao: Scherpenheuvel; 1977b *Guia etnologiko II. Kultu di morto*. Curaçao: Scherpenheuvel; 1983a 'Origen di baile di tambú na Kòrsou', *Kristof* 6,4: 5-22;
- Kontenido, 1974. *Kontenido di Zikinzá*. Curaçao, s.n.;
- Römer, R.(ed.). 1977. *Cultureel Mozaïek van de Nederlandse Antillen. Varianten en constanten*. Zutphen: De Walburg Pers.

Enkele publikaties en bronnen(vervolg)

- Rosalia, René V., 1989. *Manual di yabi yoatina. Un antalogia di e músika di seú di Kòrsou*. [Willemstad, Curaçao]: [s.n.]; 1997. *Tambú. De legale en kerkelijke repressie van Afro-Curaçaoose volksuitingen*. Zutphen: De Walburg Pers [PhD thesis, University of Amsterdam.]
- Crane, Julia G. (ed.). 1999. *Statia Silhouettes*. New York (NY), USA, Vantage Press(ed.); 1987; *Saba Silhouettes: Life stories from a Caribbean Island*. New York (NY), USA [etc.]: Vantage Press;
- Menno P Sypkens Smit, 1987. *Rapport ter voorlopige afsluiting van het cultureel antropologisch onderzoek op Sint Maarten* (N.A.) [Place of publication not identified] : [publisher not identified],
- Will Johnson, *Tales from My Grandmother's Pipe: Saban Lore Saba*, (1983, 1989); Will Johnson *For the Love of Sint Maarten*;
- Gansemans, Jos. 1989. *Volksmuziekinstrumenten, getuigen en resultaat van een interetnische samenleving: een organologische studie met betrekking tot Aruba, Bonaire en Curaçao*. Tervirem, België: Koninklijk Museum voor Midden Afrika;
- Jean Glasscock, 1985. *The Making of an Island: Sint Maarten-Saint Martin*, Wellesley: Glasscock; 1985;
- Camille Baly, “Sinmartn”: A People’s History in Cultural Perspective’;
- <http://archivoboneiru.com/>
- Allen, Rose Mary. 2007. *Di Ki Manera. A Social History of Afro-Curaçaoans, 1863-1917*. Amsterdam, Netherlands: SWP;

- **Contextualisering:**
- Kolonialisme en slavernij;
- Macht en machtsverhoudingen;
- Religieus syncretisme;
- Culturele beïnvloeding migraties
- Mondialiseringsprocessen



Volksfeesten

- Jaarwisseling: Tambú di aña nobo(Curaçao); Barí en Maskarada (Bonaire);Dande (Aruba);
- Seú (Curaçao); Simadan) (Bonaire) ;Jollification (Bovenwindse eilanden);
- Bati Huda (Curaçao);
- Fiesta di San Antonio (San Antonius);
- Fiesta di San Wan i San Pedro (San Juan- en San Pedro-feest) op Bonaire en Curaçao; Dera Gai (Aruba)
- Persoonlijke aangelegenheden zoals doop en communiefeesten alsook begrafenissen



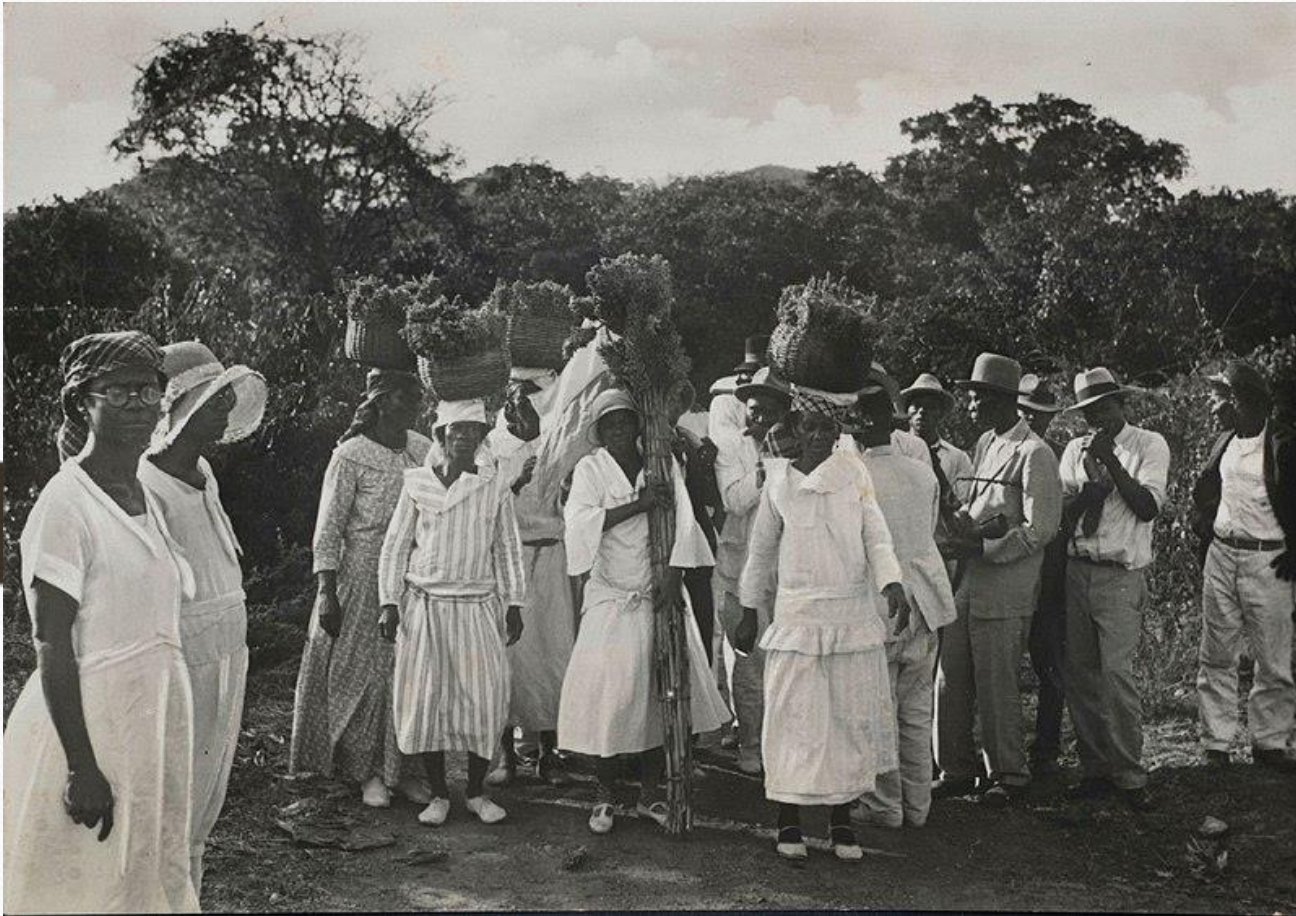
Bron:

<https://www.ijjmaakthetmee.nl/aanvraag/ontdek-tambu>

Tambú di añá nobo: Als men wil weten hoe de *Tambú di añá nobo* klinkt, zoek dan bijvoorbeeld op YouTube met o.a. termen zoals tambu, tambú, tambú of Curaçao, Shon Cola, Nicolaas Susana, Grupo Trinchera, Zojojo.

Dande

- Een traditie na de jaarwisseling, waarbij muzikanten en zangers, de *paranda*, langs de huisdeuren trekken en nieuwjaarswensen zingen.
- De dande vindt plaats in de periode vanaf oudejaarsnacht, na afloop van het traditionele vuurwerk (*tiro*), tot aan de viering van Driekoningen op 6 januari.
- Bij de dande worden voornamelijk de volgende muziekinstrumenten gebruikt: de viool, de accordeon, de trom (op Aruba tambor genaamd) die met een stokje wordt bespeeld, de kuarta (gitaar) en de wiri (metalen rasp).
- Voor meer informatie: Gansemans, Jos (1989), Volksmuziekinstrumenten, getuigen en resultaat van een interetnische samenleving (Aruba, Bonaire, Curaçao). Koninklijk museum voor Midden-Afrika, Annalen Menswetenschappen nr. 128, Tervuren;
- Als men wil weten hoe de *Dande* klinkt, zoek dan bijvoorbeeld op YouTube door middel van bijvoorbeeld termen zoals, Dande Aruba, Dande di Aruba, Grupo di Betico, Festival di Dande.



https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Collectie_NMvWereldculturen,_TM-60059949,_Foto_%27Cura%C3%A7ao,_Oogstfeest_op_Santa_Cruz%27,_fotograaf_niet_bekend,_1929_-_1940.jpg



T0183- Chawé na weló (.mp3)

Opname 183 Zikinzá-
collectie

Voor meer informatie: Rose Mary Allen,
2010. The harvest ceremony Seú as a case study of the dynamics of power in
post-emancipation Curacao (1863-1915) *Caribbean Quarterly* vol 56(2010)
issue 3, p. 13-29;
1988 'El Seú. Fiesta tradicional de la cosecha de maíz en Curazao', in:
Francisco J. Gomez (ed.), *El folklore Latinoamericano y del Caribe. Memorias
de las ponencias del Segundo Seminario del Folklore Latinoamericano y del
Caribe*, p. 55-78. Caguas/ Puerto Rico: Departamento de Cultura, Municipio de
Caguas.

Context- en functieverandering van het oogstfeest

- Hedentendage ondergaan de traditionele oogstfeesten op Curaçao veranderingen die verband houden met commerciële, aan het toerisme gerelateerde motieven, en hebben niet zo meer een band met hun oorspronkelijke functie. Deze context- en functieverandering manifesteert zich in het feit dat de feesten nu worden georganiseerd door stichtingen en een duidelijk theatrale opvoering hebben, met allerlei competitie-elementen voor wat betreft de liederen, kleding en optocht.
- Voor meer informatie over de moderne Seú, zoek links met termen zoals Seu, Seú , oogstfeestfestival, Seu festivals, seu optocht



Foto: Kostuum Seú groep Sembra Alegria,
Fotograaf::Amarcelli Scoop, 14 maart 2020. Met permissie
Seú groep Sembra Alegria

Context- en functieverandering van het oogstfeest Simadan

Dia di Rincon

De Dia di Rincon [Dag van Rincon] is in 1989 ingevoerd door Fundashon Deporte i Kultura (Fudeku) om invulling te geven aan de beleving van de authentieke Bonairiaanse cultuur. De activiteiten zijn voornamelijk gebaseerd op de cultuur van Bonaire en met name de oude gewoonten van Rincon. Men wil proberen om alles, zo wordt gezegd, wat te maken heeft met cultuur en dan met name met de Rinconese cultuur naar voren te brengen. Het programma van de afgelopen jaren laat een variëteit van activiteiten zien, waaronder muziek, declamatie, eten, drinken, kleding, dans en spel, waarbij ook aandacht wordt besteed aan het bijbrengen van kennis hierover aan jongeren om de traditionele cultuur aan volgende generaties door te kunnen geven. Dia di Rincon is klein begonnen, maar reeds in 2000 werd er op gewezen dat het feest was uitgegroeid en steeds drukker werd, waarbij ook mensen uit Aruba en Curaçao naar Bonaire kwamen om deel te nemen .

Voor meer informatie over de Simadan en de Dia di Rincon, zoek door middel van links met de term Dia di Rincon

Bati Huda

- Bati Huda is een feest waarbij men zingend door de straten loopt en met stokken slaat op een pop die naar Judas Iskariot is vernoemd, onder het uiten van verwensingen aan Judas' adres. Zo wordt Judas symbolisch gestraft omdat hij Jezus verraden heeft. Dit feest vond plaats op de vooravond van Pasen. Bij iemand in de wijk werd er een oud pak geleend, dat werd opgevuld met restjes oude stof. De pop werd dan in een soort processie over straat gesleurd en daarna publiekelijk geschoffeerd. De avond die volgde op het slaan van Judas, was er een groot drankfeest met muziek en dans.
- Voor additionele informatie : <https://alexavidrosaria.blog/2019/08/09/pakiko-a-prohibi-bati-huda-na-korsou/>
- Voor meer informatie over de Bati Huda, zoek links met de term Bati Huda.



Foto di Bati Huda, 3 April 2018 te Montaña, Curaçao. Met permissie van Extra Curaçao (ochtendkrant Curaçao)

Fiesta di San Antoni

- Op Curaçao gevierd op 13 juni ter ere van Sint Antonius van Padua (Lele Toni); Voorbeeld van een christelijk feest vermengd met Afrikaanse religieuze geloofsopvattingen en praktijken;
- Het beeld van Sint Antonius wordt versierd met bloemen, groene vruchten, eten, en kaarsen;
- Er wordt de hele nacht gedanst, gezongen, gebeden en gedronken. In de liederen wordt hij om zaligheid, geld of een betrouwbare partner gevraagd. Indien dit verzoek niet wordt ingewilligd, wordt het beeld later in een hoek geplaatst of ondersteboven in een emmer water.

2 varianten *Fiesta di San Antoni*



Opname 1: Rose Mary Allen, Otrabanda, 13 juni 1986
[Meer Afrikaanse poliritmisch]

Opname 2, Rose Mary Allen , Jan Boos 13 juni 1986



Vieringen religieus syncretisme:

Rooms-katholicisme wordt vermengd met Afrikaanse religie;

Tijdens deze ceremonies komt men in contact met de geestelijke wereld;

Voorbeelden hiervan: de vieringen van Sint Michiel(29 september), 30 November en 4 december(de Heilige Barbara /Chango);

Sommige mensen hebben thuis altaren met verschillende heiligenbeelden op wie men in allerlei noodsituaties een beroep kan doen;

Vaak worden deze heiligen uitgebeeld in portretten die in de huizen worden opgehangen. Mensen bidden bijvoorbeeld voor San Marco de Leon [Sint Marcus], aan wie men de kracht toeschrijft om mensen te kalmeren [*santu pa mansa hende*]. *Santa* [Heilige] Barbara haalt slechte geesten weg van mensen die hierdoor bezeten zijn [*santu di kita kos malu*].

Voor meer informatie:Hende a hasi malu p'e: Popular psychiatric beliefs in Curaçaoan culture. In: Nicholas Faraclas, Ronald Severing, Christa Weijer and Elisabeth Echteld (ed.), *Crossing shifting boundaries. Language and changing political status in Aruba, Bonaire and Curacao*, p. 221-228. Curacao/Puerto Rico: Fundashon pa Planifikashon di Idioma/Universidat di Korsou/Universidad de Puerto Rico. .



Fotograaf: Marcel Frans Onderzoeker Rose Mary Allen, Fiesta di Zimbi, 30 November 1990



Fotograaf/Onderzoeker Rose Mary Allen, 4 December 1990, Heilige Barbara(Chango)

1/6/2021

19

Fiesta di San Wan i San Pedro (San Juan- en San Pedro-feest) op Bonaire en Curaçao; Dera Gai (Aruba)

- Op de avond van Sint Jan, dus op 24 juni, de geboortedag van Johannes de Doper, komen buurtgenoten bij elkaar en maken samen een groot vuur. Men zingt en danst en de moedigsten springen over het vuur heen. Het voornaamste ritueel is dus vuur. Het doel van dit ritueel is om regen af te vragen. Ook heeft het vuur een zuiverende functie.
- Deze gewoonte is in stand gehouden door de Bonairiaanse immigranten op Curaçao (zie bijvoorbeeld <https://www.youtube.com/watch?v=wTzEG6GMDDo>).
- Naast het ontsteken van vreugdevuren waarover gesprongen wordt op Bonaire, gaan mensen midden in de nacht met muziek en zang langs de huizen waar iemand die Juan, Jan of Juana heet, woont, in de verwachting dat men wordt getrakteerd;
- Op Aruba heet dit *dera gai* [de haan begraven]. Vroeger werd er in een gat in de grond een levende haan tot zijn nek begraven, waarbij men geblinddoekt tot drie maal toe de kans kreeg om de haan te onthoofden. Tegenwoordig wordt er geen levende haan gebruikt; Zie [:https://www.facebook.com/deragay/](https://www.facebook.com/deragay/)
- Op de naamdag van Sint Petrus (29 juni) vindt in Bonaire het feest van San Pedro plaats. Mensen gaan midden in de nacht met muziek en zang langs huizen waar iemand Pedro, Peter of Petra heet, waarbij men in ruil hiervoor een traktatie kan krijgen;
- Op Curaçao wordt het San Pedro-feest uitgebreid gevierd in de visserswijk Westpunt. (Voor optreden in 2019 zie https://www.facebook.com/watch/live/?v=428436041219452&ref=watch_permalink)
- Voor meer informatie: Gansemans, Jos (1989), Volksmuziekinstrumenten, getuigen en resultaat van een interetnische samenleving (Aruba, Bonaire, Curaçao). Koninklijk museum voor Midden-Afrika, Annalen Menswetenschappen nr. 128, Tervuren.

Fiesta di San Wan Bonaire



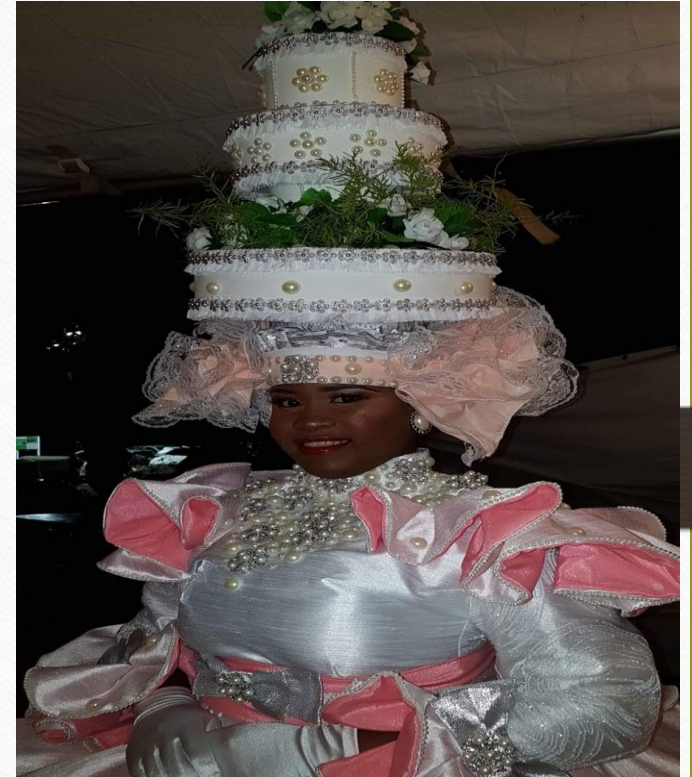
Opname: Bonaire, 2017 door Lilianne de Geus. Met permissie van Lilianne de Geus

Persoonlijke feesten

- Naast de collectieve feesten en vieringen worden er ook persoonlijke feesten gevierd . De voornaamste hiervan waren/zijn het doopfeest, het heilige communiefeest en het huwelijksfeest;
- De doop van een kind, gewoonlijk in de eerste paar weken van het leven van het kind, ging gepaard met een feest. De peetouders die reeds voor de geboorte van het kind worden benaderd, zijn medeverantwoordelijk voor de spirituele opvoeding van het petekind, maar voor de meeste ouders betekenen zij zeker ook een vorm van materiële zekerstelling;
- Rond hun 8^{ste} jaar nemen kinderen voor het eerste deel aan dit sacrament, wat ook wel de eerste heilige communie wordt genoemd. Naar aanleiding van de eerste heilige communie werd er feest gevierd met veel eten en drank, waarbij familieleden, burens en kennissen betrokken waren. Het eten bestond uit geitenvlees dat speciaal voor die dag werd voorbereid.

Persoonlijke feesten: Communiefeest

Op sommige plaatsen was er een speciale persoon die de *bolo di batrei* (een taart die uit verschillende lagen bestaat) droeg en die de *kargadó di bolo di batrei* werd genoemd. Zij liep mooi gekleed met de taart op haar hoofd vanaf het huis van de bakster naar het huis van het communicantje, terwijl zij riep: “*Batrei batrei ta bini.*” (De taart komt eraan). De taart was versierd met vlaggetjes die van een dun soort papier waren gemaakt.



Verkiezing van de koningin Seú 6 April 2019 te Boca Sami, Curaçao; De winnares beeldt een *kargadó di bolo di batrei* uit. Fotograaf Shurendi Pieternella. Met permissie van de Seú-groep *E rais di Sablika*



Foto *bolo di batrei* (een taart die uit verschillende lagen bestaat), gebakken en gefotografeerd door Wilbert Wiesken, 11 Mei 2010. Met permissie van Wilbert Wiesken.

Ter afsluiting

- Het aantal feesten is veel meer dan nu in deze lezing is aangegeven;
- Over een groot deel van de hier behandelde feesten wordt door lokale cultuurdeskundigen gediscussieerd of zij kunnen worden genomineerd voor plaatsing op de lijst van UNESCO van het mondiale immaterieel erfgoed;
- De genoemde vieringen zijn onderdeel geworden van het immaterieel cultureel erfgoed, waarbij vooral het nationale identiteitsvormende aspect centraal staat;
- Onder invloed van het toerisme zijn enkele vieringen ook aangepast aan hetgeen de toeristen willen en verwachten of aan hetgeen men denkt dat de toerist wil en verwacht (*the tourist gaze*);
- Er valt nog heel veel te onderzoeken over deze feesten. De eilandelijke varianten dienen nader bestudeerd en met elkaar vergeleken te worden. Dit geldt tevens voor hun oorsprong, historische ontwikkeling en de beïnvloeding die zij ondervinden van mondialiseringsprocessen en momenteel ook van de COVID-19 pandemie. Dit is ook in het belang van de Wikipedia.
-